

СПРАВА МАРТИНА ГАЙДЕГЕРА

Повернення до теми

УДК 131

Андрій СИНИЦЯ, доктор філософських наук,
доцент Львівського національного університету ім. Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0003-1700-5150>

«РОЗВИНУТИ ДОРОБОК ГАЙДЕГЕРА, ЩОБ ВІДПОВІДАТИ НА АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ЧАСУ Й ДУХОВНІ ЗАПИТИ СЬОГОДЕННЯ»

Вплив постаті/особистості філософа на його філософію

Кількісний вимір деякої характеристики чи то параметра (адже йдеться про відповідь на запитання «наскільки») потребує, звісно, чіткої експериментальної методології, що дала б змогу з'ясувати, як одна змінна корелює з іншою. Якщо ж обмежитися суто рівнем теоретичних міркувань і визначитися зі значеннями термінів «постать» (як-от людина в єдності її соціальних і особистісних рис) і «філософія» (як-от сукупність міркувань про буття, людину та її духовний світ, пізнання тощо), то знову ж таки можна лише сформулювати гіпотези, як саме може бути вплив одного на інше. Так, можна припустити, що для того, щоб міркувати, як аналітичний філософ (Б. Расел, Л. Вітгенштайн, В.В.О. Квайн), очевидно, все ж таки треба володіти аналітичним складом мислення й цікавитися проблемами логіки, математики, природознавства. Щоб написати твір на кшталт «Народження трагедії з духу музики», треба, безперечно, бути не байдужим до музики — Ф. Ніцше, як відомо, грав на фортепіано, пробував себе як композитор. Мабуть, не маючи музичних здібностей (принаймні інтересу до музики), було б важко проїнятися питаннями філософії музики. Окрім особистих рис характеру треба ще й звернути увагу на соціально набуті, зокрема на ту роль, яку мислитель мав у суспільстві (його становище, авторитет), — від цього може залежати те, наскільки незаангажовано він висловлював свої міркування й чи загалом того прагнув. Чи займало його думки те, як будуть (не)сприйняті його погляди, а чи може визначальним для нього було визнання, навіть ціною за-

---

Цитування: Синиця, Є. (2020). «Розвинути доробок Гайдегера, щоб відповідати на актуальні виклики часу й духовні запити сьогодення». *Філософська думка*, 4, 109—112.

мовчування правди (або ж її заміни постправдою). Можна припустити, що й міркування на складні абстрактні теми — про онтичне й онтологічне, трансцендентне й трансцендентальне, феноменологічну редукцію, інтенціональне й інтенціональне — це лише форма втечі від світу. Думаю, вплив постаті філософа на його філософію цілком імовірний, але внаслідок цього задано лише напрям для філософування; радше форма, ніж зміст.

«Чорні зошити» Мартина Гайдегера

Хоча до гайдегерознавців не належу, та у світлі тих дискусій, які щодо «Чорних зошитів» останніми роками були підняті у пресі й академічних колах, довелося читати, принаймні те, що наразі опубліковано. Найбільше дивує, що Гайдегер досі продовжує себе нам відкривати. І добре, коли ми його для себе відкриваємо — гірше, коли для нас його відкривають, акцентуючи на чомусь одному й нехтуючи іншим.

Стиль викладу «Чорних зошитів» дещо нагадує трактати Л. Вітгенштайна (навіть назва перегукується з «Блакитною книгою» і «Коричневою книгою») — короткі, часто афористичні висловлювання, на різні теми, не завжди пов'язані між собою, які, проте, дають чітке уявлення про метод, який застосовував мислитель у процесі філософування. Загалом він більше запитує, ніж дає відповіді. Його думка постійно шукає, вона ще не завершена, тому й часто містить видимі суперечності. Хоча М. Гайдегер прагне наслідувати Парменіда у його розмислах про буття, його філософські пошуки більше нагадують діалектичну рефлексію Геракліта Ефеського. Чого варті лише такі пасажи (процитую): «Буття немає без мови... Мови немає без буття» чи «Філософія — чи є вона для виховання, чи просто для пізнання речей? Ні для того, ні для іншого; і для того і для іншого». Він ототожнює різні речі, постаті чи феномени й одразу їх розрізняє. З позицій аналітичної філософії, така методологія не вельми коректна.

Якщо брати філософський зміст «Чорних зошитів», то в них мислитель заторкує ті ідеї, які розвиває у своїх знакових і відомих уже давно публікаціях. Зрештою, ці зошити — це лише майстерня мислення, «щоденник думок». Він у своєму стилі міркує про буття, духовну ситуацію епохи, місію університету, небезпеку техніки для мислення і людяності, долю поета, кризу історіографії, сутність істини. З позицій історії філософських ідей цей твір не є визначальним для розуміння його метафізики.

Вплив політичних поглядів М. Гайдегера на сприйняття його філософської концепції

Для історика філософії важливо, як про це писав ще П. Лодій у «Логічних настановах», брати з біографії філософів та змісту тогочасних історичних подій лише те, що стосується витлумачення й пояснення історії філософських систем. Тому історик філософії мав би розрізняти такого роду речі у процесі реконструкції поглядів того чи іншого мислителя.

Звісно, не надто просто визначити ті віхові події в житті особи, які вплинули на її творчість. Треба розуміти, що людина, яка може бути успішною в одній царині, все ж не обов'язково буде успішною і в іншій. Якщо ти близький філософ, чи означає, що в царині політики, релігії, економіки, а може й історії, літератури, техніки, математики ти також маєш бути фахівцем? Чи не краще, не занурившись у суть справи, не займати чітку позицію? Бо так можна засумніватися й у тому, що філософія не лише вчить мислити критично, а й загалом чомусь вчить... Може, не всяка філософія вчить? І чи загалом постановка питання таким чином є коректною?

У дискусіях щодо політичних поглядів М. Гайдегера зрозумілий набір аргументів як його прихильників, так і противників, котрі зважують кілька тисяч сторінок його текстів, присвячених абстрактним філософським питанням метафізики й низку дискусійно-неприйнятних та суперечливих політико-ідеологічних тверджень. Безперечно, для об'єктивної оцінки треба враховувати і те, і те, хоча навряд чи між ними можна віднайти каузації.

Об'єктивна оцінка його творчості потребує ознайомлення й зі змістом тих текстів «Чорних зошитів», які ще не опубліковані, та зважання на те, що матеріал перших «Розмірковувань», що розпочинають цей твір (а можливо, не тільки їх), втрачено. Зрештою, не все було записано й не все досі відомо. Якщо в подальших публікаціях відбудеться різка зміна акцентів, то знову ж таки будь-які сьогоднішні оцінки будуть не зовсім релевантними *sub speciae aeterni*. Не кажучи вже про те, що виважена інтерпретація поглядів цього німецького філософа потребує розуміння контексту ситуації саме його Dasein, знання того, чим він керувався, як його дії узгоджувалися з особистісними цінностями, прагненнями, духовними устремліннями. Звісно, повнота оцінки потребує знання мало не помислів конкретної особи, її слабін і сильних рис. Не знаючи багатьох речей, можемо лише інтерпретувати, що, як засвідчує кейс М. Гайдегера, не завжди наблизатиме до істини.

Можливі рецепції філософії Гайдегера в Україні

Особисто мене нещодавно зацікавило питання такої рецепції в аналітичній філософії¹. Як виявилось, оцінки творчості М. Гайдегера з боку мислителів-аналітиків були і негативними (Р. Карнап, А. Дж. Аер), і нейтральними (Г. Райл, Б. Расел), і позитивними (Л. Вітгенштайн, Р. Рорті, Г. Дрейфус). Попри те, кожен з них торкався лише змісту його ідей і, що важливо, розвивав їх у контексті власних філософських поглядів. Позаяк це засвідчує, що міркування М. Гайдегера виявилися запитуваними і для аналітичної традиції філософування, ґрунтованої на зовсім інших методологічних принципах, ніж континентальна. Досвід такої рецепції може бути корисним і для української інте-

¹ Див.: Synytsia, A.S. (2019). Reception of M. Heidegger's Legacy in Analytic Philosophy. In: T.V. Andrushchenko, Z.M. Atamaniuk, Ye.R. Borinshtein, Yu.A. Dobroliubska, et al., *Philosophical and methodological challenges of the study of modern society* (pp. 216–236). Lviv, Toruń: Liha-Pres. . DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-144-5/216-236>.

лектуальної спільноти. Адже можна просто прагнути зрозуміти, що хотів сказати М. Гайдегер, можна дискутувати щодо того, як його метафізичне вчення сприймали раніше або мають сприймати у наш час, за нових реалій, та не менш важливо й розвинути вагомий доробок цього мислителя в межах новітніх філософських систем, зокрема й у контексті аналітичної філософії, щоб мати змогу донести власні погляди для інших й відповідати на актуальні виклики часу й духовні запити сьогодення.